

Łapa, Małgorzata

Polityka gospodarcza państwa polskiego w latach 1926-1929

Dzieje Najnowsze 34/3, 149-154

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Małgorzata Łapa
Łódź

Polityka gospodarcza państwa polskiego w latach 1926-1929¹

Wśród badań nad dziejami Drugiej Rzeczypospolitej istotną pozycję zajmują studia nad jej gospodarką. Zainteresowania badaczy koncentrują się głównie wokół problemów związanych z poszczególnymi działami gospodarki, np. finansami, przemysłem czy rolnictwem. Charakterystyczne jednak, iż wśród wielu opracowań dotyczących gospodarki polskiej w okresie międzywojennym niewiele pozycji poświęcono tzw. okresowi dobrej koniunktury. Jediną monografią obejmującą problematykę tego okresu była dotychczas, wydana w 1963 r., praca Zbigniewa Landaua dotycząca planu i pożyczki stabilizacyjnej.

W problematyce historyczno-gospodarczej stosunkowo mało miejsca poświęca się zagadnieniom polityki ekonomicznej, która wymaga szerszego wykorzystania dorobku światowej i polskiej myśli ekonomicznej. Analiza zagadnień gospodarczych z punktu widzenia ówczesnej wiedzy teoretyczno-ekonomicznej daje możliwość nowego, szerszego spojrzenia na dokonujące się procesy. Uzasadnia również, często niezrozumiałe dla obecnych pokoleń, motywy i metody rozwiązywania problemów gospodarczych.

Powyższe refleksje stały się dla autorki prezentowanej rozprawy argumentem przemawiającym na korzyść podjęcia badań nad polityką gospodarczą Polski w latach 1926-1929. Prezentowana monografia wypełnia lukę między wydanymi już publikacjami Wojciecha Morawskiego (*Polityka gospodarcza rządu Aleksandra Skrzyńskiego*, Warszawa 1990) i Zenobii Knakiewicz (*Deflacja polska 1930-1935*, Warszawa 1967).

Badania nad dziejami gospodarczymi Polski w latach 1926-1929 wymagały szerokiej kwerendy archiwalnej, prasowej i bibliograficznej. Łączyły się z pogłębioną analizą myśli ekonomicznej oraz różnorodnego materiału statystycznego.

Baza źródłowa była znacznie rozproszona i niejednolita. Najbardziej owocne okazały się poszukiwania przeprowadzone w Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Co prawda dla omawianego okresu nie zachowały się protokoły posiedzeń Komitetu Ekonomicznego Ministrów, jednak o jego działalności można wnioskować na podstawie częściowo zachowanych wniosków przedkładanych przez kierowników resortów gospodarczych do rozpatrzenia na jego posiedze-

¹ Jest to autoreferat pracy doktorskiej, której obrona odbyła się na Uniwersytecie Łódzkim 8 XI 2001 r. Promotorem pracy był prof. dr hab. Kazimierz Badziak (Uniwersytet Łódzki). Recenzentami rozprawy byli: prof. dr hab. Barbara Wachowska (Uniwersytet Łódzki) oraz prof. dr hab. Stefan Kowal (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu).

niach. Fragmentaryczne i w zasadzie nieprzydatne dla pracy okazały się materiały Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych. W tym przypadku cenne uzupełnienie stanowiły prace dyplomowe pisane w okresie międzywojennym na podstawie nie istniejących dziś dokumentów, przechowywane w Bibliotece Szkoły Głównej Handlowej. Niewielkie efekty przyniosła również kwerenda zespołów Ministerstwa Skarbu oraz Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Mimo tych braków badania zasobów AAN przyniosły pozytywne rezultaty. Szczególnie wartościowe okazały się dokumenty zgromadzone w zespołach: Prezydium Rady Ministrów — głównie Protokoły Rady Ministrów, Rektyfikaty i KEM, Bank Gospodarstwa Krajowego, Ambasada RP w Londynie, Ambasada RP w Waszyngtonie, Państwowy Bank Rolny, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych oraz Zjednoczenie Związków Spółdzielni Rolniczych. Materiału statystycznego dostarczyła kwerenda przeprowadzona w Archiwum Głównego Urzędu Statystycznego. Ponadto owocne okazały się poszukiwania w innych archiwach państwowych, m.in. w Łodzi, Kielcach, Poznaniu, Bydgoszczy oraz w Centralnym Archiwum Wojskowym w Rembertowie i Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie.

W trakcie pracy nad problematyką polskiej polityki gospodarczej pożyteczna okazała się również kwerenda biblioteczna obejmująca działy rękopisów i zbiorów specjalnych. Szczególnie interesujące okazały się materiały dotyczące działalności ekonomistów i polityków polskich uczestniczących w opisywanych wydarzeniach: spuścizna prof. Adama Krzyżanowskiego i Jerzego Zdziechowskiego (Biblioteka Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie), materiały pamiętnikarskie Andrzeja Wierzbickiego (Biblioteka Narodowa w Warszawie), Aleksandra Meysztowicza i Aleksandra Raczyńskiego (Biblioteka PAN. Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu), Stanisława Kozickiego i Jerzego Michalskiego (Biblioteka Jagiellońska w Krakowie) oraz papiery Seweryna Samulskiego i Stefana Dąbrowskiego (Publiczna Biblioteka Miejska im. Raczyńskich w Poznaniu).

Wartościowym uzupełnieniem bazy źródłowej były źródła drukowane. Wśród nich na uwagę zasługują drukowane przemówienia wyższych urzędników państwowych (m.in. Kazimierza Bartła, Gabriela Czechowicza, Witolda Staniewicza, Czesława Klarnera), sprawozdania różnego rodzaju komisji, banków i organizacji. Dla odtworzenia prac legislacyjnych okazały się przydatne sprawozdania posiedzeń Sejmu i Senatu oraz „Monitor Polski”, „Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” i dzienniki urzędowe ministerstw. Wykorzystano również compendia statystyczne, jak: „Statystyka Polski”, „Rocznik Ministerstwa Skarbu”, „Rocznik Handlu Zagranicznego RP i wolnego m. Gdańska”.

Fascynującą lekturę stanowiły publikowane materiały pamiętnikarskie. Szczególnie przydatne okazały się wspomnienia Józefa Zajdy, Witolda Staniewicza, Feliksa Młynarskiego, Kazimierza Switalskiego, Eugeniusza Kwiatkowskiego, Stanisława Karpińskiego. Ta plejada polityków i ekonomistów polskich doby międzywojennej osobiście uczestniczyła w opisywanych wydarzeniach, dlatego, mimo wielu błędów i nieścisłości, dzięki ich relacjom udało się uzupełnić niektóre luki spowodowane niedostatecznie zachowanym materiałem archiwalnym.

Istotnym źródłem wiedzy na temat przedsięwzięć aparatu władzy oraz poglądów zarówno „rządzących”, jak i „rządzonych” była prasa. Kwerendą objęto prasę codzienną, z najważniejszymi tytułami: „Epoka”, „Głos Prawdy”, „Kurier Warszawski”, „Kurier Polski”, „Robotnik”, „Czas”, „Gazeta Warszawska”. Trudną do przecenienia rolę w odtworzeniu działalności gospodarczej państwa, poglądów ekonomicznych czy toczących się polemik odegrała prasa specjalizująca się w problematyce gospodarczej. Wymienić tu należy choćby: „Przemysł i Handel” (od końca 1929 r. „Polska Gospodarcza”), „Przegląd Gospodarczy”, „Ekonomista”, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, „Gazeta Bankowa”, „Gazeta Rolnicza”, „Rolnik Ekonomista”, „Tygodnik Handlowy”, „Polityka Gospodarcza”, „Czasopismo Skarbowe”.

Prezentowana rozprawa zawdzięcza wiele interesujących spostrzeżeń opracowaniom, które powstały w okresie międzywojennym, oraz współczesnej historiografii. Przedwojenna literatura ekonomiczna jest tak bogata, że trudno wymienić choćby najważniejsze pozycje. Wśród nich na pewno wyróżniają się prace Adama Krzyżanowskiego, Feliksa Młynarskiego, Stanisława Pszczółkowskiego, Edwarda Taylora, Wiktora Schramma, Witolda Staniewicza, Jerzego Zdziechowskiego czy Edwarda Lipińskiego. Refleksje historyków piszących o zagadnieniach gospodarczych wzbogaciły wiedzę autorki i umożliwiły jej weryfikację własnych ustaleń i hipotez. Mimo że z poglądami niektórych z nich nie w pełni się zgadza, inspirujące okazały się wyniki badań Zbigniewa Landaua, Wojciecha Morawskiego, Jerzego Ciepiewskiego, Mieczysława Mieszczankowskiego, Zenobii Knakiewicz.

W czasie gromadzenia i systematyzowania materiału źródłowego pojawiły się dylematy metodologiczne, które w znacznej mierze przesądziły o układzie treści i zawartości merytorycznej prezentowanej rozprawy. Wobec alternatywy dokonania charakterystyki polityki gospodarczej rządów pomajowych uwzględniającej wszelkie jej aspekty, z polityką społeczną włącznie, lub skoncentrowania się na tych jej elementach, które były charakterystyczne dla omawianego okresu i odcisnęły piętno na jej kierunku w latach następnych, wybrano wariant drugi. Skłaniała do tego przede wszystkim obawa przed zbyt powierzchownym ujęciem problematyki. Te same względy przemawiały za rezygnacją z pogłębionej analizy poszczególnych elementów polityki ekonomicznej państwa (jak choćby polityki przemysłowej uwzględniającej problemy kartelizacji, metod finansowania inwestycji państwowych czy sposobów rozwiązywania problemów bezrobocia), uznano bowiem, że w nadmiarze detali umkną uwadze zagadnienia najistotniejsze, czyli cele polityki ekonomicznej i metody ich osiągnięcia.

Na decyzji o zastosowaniu określonego układu pracy zaważyło przyjęcie przez ekonomistów i polityków polskich drugiej połowy lat dwudziestych XX w. koncepcji podziału procesu ekonomicznego na dwie niezależne części oraz wytyczenie nadrzędnego celu polityki gospodarczej, jakim było osiągnięcie, a następnie trwałe utrzymanie równowagi gospodarczej. Chcąc w pełni oddać specyfikę prowadzonej, po maju 1926 r., polityki gospodarczej, przyjęto, że zasadnicza część pracy będzie miała układ rzeczowy, a rozdziały wstępne oraz dotyczące polityki rolnej chronologiczno-rzeczowy.

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów.

Rozdział pierwszy poświęcono zagadnieniom polityki gospodarczej w latach 1918-1926. Układ chronologiczny pozwolił na dynamiczne ujęcie zagadnień gospodarczych od momentu odzyskania przez Polskę niepodległości. Ponieważ polityka pierwszych rządów pomajowych, z Kazimierzem Bartlem jako premierem, była ściśle związana z działalnością ostatnich ekip przedmajowych, okres od 15 maja do 30 września 1926 r. omówiono w tej części pracy.

W rozdziale drugim zaprezentowano zmiany, jakie zaszły w sposobie rządzenia oraz kierunku polityki gospodarczej w okresie formułowania programu gospodarczego i zabiegów o pożyczkę stabilizacyjną. Fakt odnalezienia nowych materiałów archiwalnych stawiających zagadnienia pożyczkowe w nieco innym świetle, niż ujął to Zbigniew Landau, wpłynął na decyzję o szerszym potraktowaniu tego problemu.

Rozdziały trzeci i czwarty stanowią analizę polityki gospodarczej rządu polskiego w latach 1926-1929 z uwzględnieniem uznawanego wówczas podziału na zagadnienia pieniężne i budżetowo-kapitalizacyjne. Zastosowany w tej części pracy układ problemowy pozwolił na wnikliwe przeanalizowanie celów oraz sposobów realizacji zamierzeń aparatu władzy w zakresie polityki ekonomicznej. W rozdziale trzecim omówiono politykę walutową, stosunek wyższej administracji państwowej do zagadnień napływu kapitału zagranicznego do Polski oraz problematykę bilansu handlowego i płatniczego państwa. Cele oraz zadania polityki budżetowej i podatkowej, problematykę kredytową, zagadnienia kapitalizacji, a także zadania związane z rozwojem infrastruktury państwa przedstawiono w rozdziale czwartym.

Ponieważ problemy rolnictwa stanowiły odrębny, specyficzny obszar działalności gospodarczej państwa, uznano za konieczne omówienie ich w osobnym, piątym, rozdziale.

Praca nad zagadnieniami polityki gospodarczej Polski w latach 1926-1929 pozwoliła na przedstawienie w innym niż dotychczas świetle problemów gospodarczych kraju i prób ich rozwiązania. Rozległa kwerenda umożliwiła ukazanie niemal nieznanych do tej pory elementów tej polityki, jej przyczyn i konsekwencji.

Zarówno przed zamachem majowym, jak i po realizowana była w Polsce polityka stabilizacyjna, która charakteryzowała się dążeniem do stałej równowagi budżetowej, stabilizacją kursu złotego oraz równowagą wzrostu wytwórczości przemysłowej i rolniczej. Po przewrocie pojawiły się nowe elementy tej polityki, w tym stabilizacja poziomu cen i realizacja ustawy o reformie rolnej. Łącznie ten pakiet rozwiązań został w sierpniu 1926 r. określony jako „mały program gospodarczy”.

Należy podkreślić, że w latach 1924-1926 wspomniana polityka stabilizacyjna była powszechnie stosowana w krajach europejskich, szczególnie w tych, w których wystąpiły tendencje kryzysowe w gospodarce i ujawniła się słabość rynków kapitałowych.

Zaprezentowany 13 listopada 1926 r., na forum sejmku, rządowy program gospodarczy, poza zabiegami o pożyczkę stabilizacyjną i obniżeniem stopy procentowej kredytów, w niewielkim stopniu odbiegał od głoszonych przed majem tez. W listopadzie 1927 r. Polska przyjęła program stabilizacyjny, nakierowany na zapewnienie trwałej równowagi budżetowej i gwarantujący stałość waluty krajowej. W ten sposób dążono do stworzenia warunków do stałego napływu kapitału zagranicznego na rynek polski i przyspieszenia wzrostu kapitalizacji wewnętrznej. Ten program gospodarczy miał obowiązywać trzy lata.

Przyjęcie i stopniowa realizacja planu stabilizacyjnego oraz uzyskana pożyczka stabilizacyjna stworzyły warunki do uznania, na przełomie 1927 i 1928 r., że polska gospodarka osiągnęła już stan równowagi ekonomicznej i finansowej. Głównym zadaniem na przyszłość było odtąd utrzymanie tego stanu. Należy podkreślić, że dążność do utrzymania równowagi w dłuższej perspektywie czasowej nie może być traktowana jako program gospodarczy, ale tylko jako narzędzie do obserwacji zachodzących zjawisk w różnych dziedzinach życia ekonomicznego i wyciągania wniosków dotyczących: 1) przeciwdziałania ewentualnym zagrożeniom dla tej równowagi i 2) promowania programów nastawionych na aktywizację określonych dziedzin gospodarki. Przykładem pierwszej z tych tendencji była polityka prowadzona w latach 1928-1929, zmierzająca do likwidacji ujemnego bilansu handlowego poprzez rozwiązania protekcyjnistyczne, redukcję rozmiarów importu metodami administracyjnymi, odpowiednią politykę celną i zadania proeksportowe, ograniczanie popytu na wyroby pochodzenia zagranicznego. Z kolei przykładem programu nastawionego na aktywizację gospodarki był program modernizacyjny.

W nauce ekonomicznej aż do lat trzydziestych XX w. oddzielano zagadnienia pieniężno-kredytowe od zjawisk gospodarczych. Dominował wówczas pogląd, że popyt na pieniąż wynikał wyłącznie z konieczności prowadzenia transakcji handlowych i nie był uzależniony od potrzeb całej gospodarki. Analizowano gospodarkę niepieniężną, uważano, że teoria pieniądza nie wywierała wpływu na realne zjawiska ekonomiczne. Dopiero John M. Keynes udowodnił, że gospodarka stanowi nierozzerwalną całość. Według niego ilość pieniądza występowała jako ważny element mechanizmu gospodarczego. W ten sposób narodziła się makroekonomiczna polityka gospodarcza, traktująca łącznie gospodarkę rzeczową i pieniężną. W latach dwudziestych XX w. dominowały jednak neoklasyczne teorie ekonomii, promujące stosowanie zasad równowagi do oceny stanu gospodarek narodowych. Głównymi elementami owej równowagi była stabilizacja waluty i równowaga budżetowa. Ponadto równowagę dzielono na wewnętrzną i zewnętrzną.

Pierwsza z nich dotyczyła odpowiedniego kształtu polityki budżetowej, podatkowej, kredytowej, przemysłowej i rolnej. Na podstawie zgromadzonych materiałów można przyjąć, iż w zakresie równowagi wewnętrznej obóz sanacyjny zaproponował rozwiązanie kompromisowe (centrowe), które można nazwać modernizacyjnym (neomerkantylistycznym). Z jednej strony zakładał on wzmocnienie tendencji rozwojowych inicjatywy prywatnej, a z drugiej — umocnienie roli państwa w tworzeniu odpowiednich warunków gospodarowania oraz w rozsądnym finansowaniu potrzeb społecznych społeczeństwa. Celem było więc podniesienie poziomu życia ludności i ograniczenie nierówności społecznych. Realizacja tych zadań miała spowodować wyzwolenie energii społeczeństwa, przywrócenie zaufania między państwem a obywatelem oraz państwem a kapitałem prywatnym. Tym celom służyły: rozbudowa jednolitego ustawodawstwa gospodarczego, powstanie samorządu gospodarczego i rosnąca jego aktywność, rozbudowa działalności samorządu terytorialnego, a także podniesienie sprawności administracji państwowej w zakresie koordynacji zadań ekonomiczno-społecznych. Państwo współdziałało z różnymi organizacjami pracodawców w realizacji wielu zadań gospodarczych. Wspierało też odbudowę kilku gałęzi wytwórczości, ważnych dla całości gospodarki oraz gwarantujących rosnący wywóz swoich wyrobów na rynki zagraniczne. Państwo rozpoczęło realizację uchwalonej w grudniu 1925 r. ustawy o reformie rolnej. Realizowano program przebudowy struktury agrarnej Polski, w którym jego twórca, Witold Staniewicz, obok parcelacji kładł szczególnie nacisk na akcję komasacyjną, upelnorolnienie drobnych gospodarstw i likwidację serwitutów.

Program modernizacyjny powstał na podłożu rosnących wpływów budżetowych. Realizacja tego programu w dużym stopniu zaważyła na niezrealizowaniu jednego z postulatów planu stabilizacyjnego, a mianowicie przeprowadzenia gruntownej reorganizacji systemu podatkowego w Polsce. W ten sposób Polska weszła w okres wielkiego kryzysu z przestarzałym i wadliwie skonstruowanym systemem podatkowym. Realizacja zadań modernizacyjnych państwa uniemożliwiła też ograniczenie rozmiarów fiskalizmu. Nadmierne obciążenie podatkowe oddziaływało destrukcyjnie na poziom rentowności produkcji przemysłowej i rolnej, wywierało też przemożny wpływ na ograniczenie pojemności rynku wewnętrznego i m.in. wywoływało tendencje recesyjne w polskiej gospodarce w latach 1928-1929.

Program modernizacyjny, którego najważniejszym elementem były zadania inwestycyjne państwa, napotkał pierwsze trudności realizacyjne już w końcu 1929 r. Wówczas na wniosek ministra skarbu Ignacego Matuszewskiego, poparty przez Józefa Piłsudskiego, przystąpiono do zmniejszenia wydatków budżetowych. Gwałtowny spadek dochodów budżetowych od 1929/1930 r. przekreślił nadzieje na kontynuowanie tej polityki, choćby w ograniczonych rozmiarach.

Równowaga zewnętrzna dotyczyła zasad stabilizacji waluty i polityki walutowej, kształtowania się równowagi bilansów płatniczego i handlowego oraz sfery powiązań z zagranicznymi ośrodkami dyspozycji finansowej. Po I wojnie światowej z wielkimi oporami przebiegał proces odbudowy systemu złotej waluty. W Polsce ostateczny kształt przyjął on dopiero w końcu 1927 r., po przyjęciu planu i uzyskaniu zagranicznej pożyczki stabilizacyjnej. Uzyskane środki w większości zostały przeznaczone na wzmocnienie waluty krajowej. Władze państwowe i Banku Polskiego prowadziły restrykcyjną politykę zmierzającą do wzmocnienia kursu złotego. Ostatecznie ustalono kurs waluty krajowej na poziomie 1 dolar = 8,91 zł. Po tym wydarzeniu gospodarka polska odnotowała 6-7% wzrost cen. W praktyce oznaczało to, że w końcu 1927 r. przyjęto zawyżony, nadwartościowy kurs złotego, co w konsekwencji pogłębiło negatywne tendencje w kształtowaniu polskiego bilansu handlowego.

Polityka sztywnego kursu waluty miała przyczynić się m.in. do osiągnięcia równowagi bilansu płatniczego i handlowego. Chodziło też o przyciągnięcie kapitałów zagranicznych do Polski i umocnienie jej pozycji na międzynarodowym rynku finansowym. Taka polityka była wówczas powszechnie stosowana w innych krajach. Władze sanacyjne traktowały stabilizację

waluty, podobnie jak równowagę budżetową, jako swoje największe osiągnięcie i z czasem zaczęto używać jej jako argumentu propagandowego, umożliwiającego dyskredytację polityki ekip przedmających.

Wbrew oczekiwaniom pożyczka stabilizacyjna nie została przeznaczona na zwiększenie podaży pieniądza. W latach 1928-1929 obieg pieniężny w Polsce miał tendencję stabilizującą, a zmiany dotyczyły przebudowy jego struktury wewnętrznej. Było to związane z wyborem na przełomie 1927 i 1928 r. deflacyjnej polityki walutowej. Głównymi celami tej polityki były: 1) obrona ponownie ustabilizowanej waluty, 2) stabilizacja cen na rynku wewnętrznym i 3) dążność do „schładzania” gospodarki i przeciwdziałania w ten sposób rosnącemu importowi towarów zagranicznych. Należy podkreślić, że obrona ustabilizowanego złotego mieściła się w kanonie ówczesnej polityki walutowej. Szczególnie ważna była stabilizacja cen. Na przełomie 1927 i 1928 r. pojawiły się pierwsze symptomy recesji gospodarczej, a jednocześnie ujawniły się niepokojące tendencje dotyczące cen wewnętrznych. Powszechnie wówczas sądzono, w myśl teorii ilościowej pieniądza, że istnieje związek między wzrostem obiegu pieniądza a ruchami cen. Świadomość przebytej inflacji pogłębiała wiarę w słusność tych poglądów. Polityka stabilizacji cen była głównym elementem równowagi wewnętrznej i stabilizacji koniunktury.

Polityka stabilizacji obiegu pieniężnego ograniczała możliwości rozwojowe rynku wewnętrznego, utrudniała obniżki stóp procentowych. Już w 1928 r. spadła rentowność produkcji przemysłowej, a przed wybuchem wielkiego kryzysu nastąpiła duża fala bankructw i upadłości firm, głównie wytwarzających dobra konsumpcyjne (np. włókiennictwo). W latach 1928-1929, w wyniku tworzenia rezerw budżetowych, tendencje deflacyjne zostały pogłębione. W końcu 1929 r. przy całkowitym obiegu pieniężnym w wysokości 1,45 mld zł, w którym bilety bankowe stanowiły 1,22 mld zł, wspomniane rezerwy zbliżyły się do 0,5 mld zł. Oczywiście ta ostatnia kwota pozostawała na kontach bankowych, a więc była wycofana z rynku. Na obronę takiej polityki można dodać, że była ona stosowana i w innych państwach. Podobne zalecenia znalazły się w programie gospodarczym prezydenta Stanów Zjednoczonych Edgara Hoovera, co w dużym stopniu przyczyniło się do dwukrotnego załamania się indeksów giełdowych w październiku 1929 r.

W polityce gospodarczej prezentowanego okresu dominowały więc dwie przeciwstawne tendencje. Z jednej strony deflacyjna polityka walutowa oddziaływała hamująco na rozwój koniunktury, z drugiej — zastosowane rozwiązania, związane z realizacją planu modernizacyjnego, wpływały pobudzająco na wzrost gospodarczy. Jednak mimo podejmowanych zabiegów spożycie (popyt) nie mogło dotrzymać kroku poziomowi wytwórczości (podaż). Taka sytuacja doprowadziła do wybuchu wielkiego kryzysu, który poprzedziła długotrwała recesja, obejmująca głównie gałęzie przemysłu o charakterze konsumpcyjnym.

Większość zastosowanych wówczas koncepcji była pochodną rozwiązań stosowanych w większości krajów europejskich i USA. Polityka prowadząca do przywrócenia stanu równowagi ekonomicznej, zarówno wewnętrznej, jak i zewnętrznej, miała wszelkie znamiona charakterystyczne dla interwencjonizmu państwowego w gospodarce, przeciwstawne tendencjom liberalnym i regułom typowym dla wolnego rynku. W latach 1927-1929 ów interwencjonizm przybrał szersze rozmiary w przypadku polityki celnej, handlowej, przemysłowej. Podjęto wówczas pierwsze próby wpływania na decyzje kapitału prywatnego w celu wymuszenia postępowania zgodnego z interesami państwa (np. w zakresie polityki cen).

Wybuch wielkiego kryzysu ekonomicznego doprowadził do wytworzenia się stanu nierównowagi wewnętrznej. Aby przeciwdziałać tym niekorzystnym zjawiskom władze państwowe rozpoczęły realizację, szerzej nieznanego w literaturze przedmiotu, doraźnego planu gospodarczego, przyjętego w lutym i marcu 1930 r., zakładającego udzielenie większej pomocy rolnictwu i zwalczanie bezrobocia.